

Vad är socialt kapital?

Vi är sociala varelser och behöver varandra – det är grunden. Så socialt kapital kan vara resurser för att tillgodose och gynna det; som nätverk, mötesplatser och grupper eller rättvisa villkor, jämlikhet och frihet. Men socialt kapital kan också vara en hal tvål.

Malin Eriksson, professor i socialt arbete vid Umeå universitet berättar att vid sökning på begreppet socialt kapital bland vetenskapliga artiklar dominerar kopplingen till folkhälsa starkt. Kopplingen till katastrof, hållbarhet och trygghet har betydligt färre träffar.

Det sociala kapitalet har även ett maktperspektiv där den med mest att erbjuda och mest makt bjuds in i de mäktigaste nätverken. Det är inte en självklart jämlik resurs.

- Socialt kapital som begrepp är en hal tvål som är svårt att hålla och svår att definiera. Det är både en individuell och en kollektiv tillgång, säger Malin Eriksson.

Mångfacetterat begrepp

Olika former av socialt kapital kan beskrivas som sammanbindande, överbryggande och länkande, det vill säga starka band i homogena grupper med socialt, praktiskt och psykologiskt stöd, svagare band i heterogena grupper för information och möjligheter eller länkande band mellan människor i maktpositioner t ex kontakter med myndigheter och politiker.

- Att mäta socialt kapital är en viktig indikator inom social hållbarhet. Att stärka det sociala kapitalet är ett sätt att säkerställa socialt hållbar utveckling, säger Malin Eriksson.

Men socialt kapital behöver inte alltid vara positivt för samhället, det kan också skapas starkt socialt kapital i grupper i opposition till samhället med diskriminering och utanförskap som drivkrafter.

- Sammanhållningen kan ibland vara positiv för individen men negativ för samhället i övrigt, säger Malin Eriksson.

Att hjälpa varandra skyddar vid kris

Det råder dock ingen tvekan om att socialt kapital är ett skydd i kristid. Malin Eriksson pekar på forskning som visar effekter på olika nivåer, till exempel ekonomiskt och känslomässigt, för krisberedskap och tidiga varningar samt tillgång till samhällsinformation.

- Både det sammanbindande och det överbryggande sociala kapitalet är viktigt för skydd i kriser, säger Malin Eriksson.

Hon listar fem mekanismer som har stöd i forskning om hur socialt kapital ger motståndskraft i kristid:

- Socialt lärande, som minnen från tidigare kriser och riskmedvetenhet.
- Kollektiva aktioner
- Katastrofberedskap med nätverk, förtroende och normer.
- Informationsspridning
- Moraliskt och medborgerligt ansvar

Att bygga ett samhälle med högt socialt kapital

I Umeå kommun har man mätt socialt kapital i samverkan mellan forskare och praktiker. Måttillfällena hittills är en enkät 2006, stadsdelsdialog 2020, enkäter 2020 (strax innan pandemin) samt 2024. De har skapat index och rankat 46 geografiska områden från mycket högt till mycket lågt socialt kapital.

- Socialt kapital är trögrörigt i tider av stabilitet, men däremot mellan mätningen före och efter covidpandemin uppstår stora skillnader i mönstret, med förändringar både uppåt och neråt för flera områden, säger Malin Eriksson.

Analyserna av dessa skillnader pågår fortfarande så det är för tidigt att sammanfatta tolkningen av resultaten men Malin menar att det finns signifikativa förändringar som kommer att vara intressanta i det fortsatta arbetet för att stärka det sociala kapitalet.

Hur skapas då förutsättningar för att stärka socialt kapital på en plats? Malin Eriksson presenterar en lista:

- Planera för blandning av människor.
- Främja flöden mellan geografiska områden och tänk strategiskt vid placering av attraktiv service.
- Skapa möjligheter för social interaktion.
- Satsa på attraktiva grönområden.
- Tillgodose behovet av trygghet.
- Förbättra i utsatta områden.

I det efterföljande Reglabsamtalet lyfter regiondirektör Märta Molin, Region Västernorrland, att samhällsplanering inte är ett regionalt uppdrag men däremot att stödja med strategisk planering – så vad kan det vara i relation till kommunerna? Jämställdhetsstrateg Linda Gustafsson, Umeå kommun, säger att regionen till exempel kan bidra med att facilitera ökning av socialt kapital via samverkan mellan kommuner med olika förutsättningar.

Mellanmänniskliga resurser

Socialt kapital är inommänniskliga och mellanmänniskliga resurser. Det är tillit, nätverk och normer som underlättar och effektiviserar samverkan och samhandling. Det säger Jan Torége, utredare på SKR, i en av de fyra parallella ”studiecirkarna”.

Jan Torége började intressera sig för området redan för 20 år sedan när han som statistiker såg hur kommuner kan hamna mycket olika i ranking trots att de är närliggande och har till synes liknande förutsättningar.

- Faktor X talade man om, och det var en okänd faktor som förklarade allt mer av det vi ville förklara, säger han.

Tillit ökar välståndet

Ett land kan nå välstånd på fyra sätt: naturkapital, fysiskt kapital, humankapital och socialt kapital. I jämförelser mellan länder av korrelationen generell tillit och social utveckling har resultatet ett starkt samband med demokrati. Sverige har dock tappat en del av sin framskjutna placering i förhållande till sina nordiska grannar på senare år, vilket kan ha att göra med ökad ojämlikhet och kriminalitet.

- Ett annat tydligt mönster i internationella jämförelser är att tillit och BNP/capita korrelerar, man kan säga att ju högre socialt kapital desto högre BNP-utveckling, säger Jan Torége.

Varför är det tillit som skapar välstånd och inte tvärtom? Jan Torége poängterar till att börja med att tillit inrymmer ömsesidighet, den skapas och utvecklas ömsesidigt över tid. Det finns dock en rad historiska händelser och beslut som har gynnat det svenska sociala kapitalet. Som exempel nämner han översättningen av Bibeln till svenska med husförhör som ökade läskunnighet, skiftesreformen, folkskolan, järnvägen, folkrörelserna, saltsjöbadavtalen mm.

- De tre viktigaste faktorerna för socialt kapital på en övergripande nivå är långvarigt stabila, rättvisa och rättssäkra samhällsinstitutioner, hög och likvärdig utbildning för alla samt samhällets förmåga att kombinera hög jämlikhet och individuell frihet, säger Jan Torége.